

ЩОДО ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ

ЖОРНИК Р.О.

НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

м. Київ

Захист інтелектуальної власності стає одним з найважливіших факторів, що визначає положення конкретної держави у світі. Надійний рівень зазначеного захисту стимулює наукові дослідження, розвиток культури, літератури, мистецтва, практичне використання досягнень науки й техніки, а також міжнародний обмін ними. Країни, в тому числі й Україна, які приєдналися до Угод та Конвенцій, взяли на себе зобов'язання щодо дотримання оговорених в них умов та сприянню цивілізованих відносин у сфері використання результатів інтелектуальної діяльності як авторів і правовласників, що мешкають на їх території, так і тих що є нерезидентами цих країн. Але, не дивлячись на міжнародні домовленості, в деяких країнах Східної Європи, Азії, Америки мають місце факти масових порушень прав інтелектуальної власності.

Піратство – одна з основних проблем для гармонійного розвитку економіки країн. Так, дослідження, які проводилися європейською дослідницькою фірмою "Datamonitor" для компанії "Business Software Alliance" (BSA), показало, що східноєвропейський ринок програмного забезпечення, який оцінюється в \$1,4 мільярда, міг би бути у чотири рази більше, коли б цим країнам удалося зменшити рівень піратства до середньоєвропейських показників. Більша частина піратського програмного забезпечення надходить на ринок з України та Росії, де дев'ять з десяти продуктів на ринку є нелегальними копіями. При цьому, в результаті незаконного виробництва та використання контрафактної продукції, економіки вказаних країн зазнають значних збитків. З метою захисту прав інтелектуальної власності в Україні вживаються певні законодавчі, організаційні та практичні заходи. Правові засади захисту права інтелектуальної власності нормативно врегульовані чинним законодавством України [1, 2].

Розглянемо ситуацію порушення авторського права коли автор розробив, впровадив у життя, а є фізичні або юридичні особи, які безоплатно користуються можливостями комп'ютерних програм. Вище наголошувалося, що пункт 5 статті 25 Закону попереджає, що допускається без дозволу автора (чи іншої особи, яка має авторське право) і без виплати авторської винагороди відтворювати виключно для особистих потреб або для кола сім'ї попередньо правомірно оприлюднені твори, крім комп'ютерних програм, за винятком випадків, передбачених статтею 24 цього Закону (коли особа правомірно володіє примірником комп'ютерної програми).

Стаття 52 Закону передбачає, що за захистом свого авторського права і (або) суміжних прав суб'єкти авторського права і суміжних прав мають право звертатися в установленому порядку до суду й інших органів відповідно до їх компетенції. При порушеннях будь-якою особою авторського права і (або) суміжних прав, власники цих прав мають право: 1) подавати позови про відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 2) подавати позови про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій; 3) вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві й розповсюдженні контрафактних примірників творів і об'єктів суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту й про канали їх розповсюдження.

Суд може винести рішення про накладення на порушника штрафу у розмірі 10 відсотків суми, присудженої судом на користь позивача. Також суд може винести рішення про вилучення чи конфіскацію всіх контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення, щодо яких встановлено, що вони були виготовлені або розповсюджені з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту.

У більшості країн, у тому числі й в Україні, законодавчо передбачений

лише один вид охорони комп'ютерних програм – за допомогою механізму авторського права за аналогією з літературними творами [3]. Основна позитивна риса охорони за допомогою механізму авторського права полягає в презумпції авторства: тобто авторське право на комп'ютерну програму виникає при її створенні, і для його реалізації не потрібно обов'язкової реєстрації програми. Реєстрацію можна здійснити за бажанням автора, вона має формальний характер і не вимагає багато часу. Іншою позитивною рисою є тривалий термін дії авторського права (в Україні – протягом всього життя автора й 70 років після його смерті). Але користь від такого тривалого терміну дії незначна, бо ринок програмного забезпечення стрімко розвивається і кожен рік виходять нові версії програм. Однак усе частіше висловлюються пропозиції про необхідність патентної охорони комп'ютерних програм за аналогією з винаходами. На цьому переваги авторського механізму захисту програм вичерпуються.

Недоліків тут можна знайти набагато більше. Про перший прямо говориться в ст. 8 Закону про авторське право: «Передбачена цим Законом правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору й не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі». Таким чином, можна, змінивши оформлення програми, але не змінюючи її суті, одержати новий об'єкт охорони. Не зовсім коректним є й порівняння комп'ютерних програм із літературними творами. На відміну від літературних творів, текст комп'ютерної програми (вихідний чи об'єктний код) не мають самостійної цінності без можливості їх застосування в комп'ютері. Отже, сприйняття комп'ютерної програми відбувається не безпосередньо людиною, а опосередковано, за допомогою комп'ютера.

Ще один недолік авторського механізму охорони впливає зі способу написання більшості сучасних програм. Як відомо, програми не пишуться «з чистого листа», а створюються в середовищі розробки при використанні певної мови програмування. При цьому програмісти використовують готові шаблонні

конструкції, які є в середовищі розробки. Отже будь-яка програма, створена в середовищі розробки (а це 80-90% від загальної кількості програм), може вважатися складеним твором.

Розглядаючи комп'ютерну програму як твір літератури, не можна не відзначити цікавої особливості: будь-який фрагмент будь-якої програми можна використовувати як цитату в іншій програмі. Це дає можливість безоплатно й безкарно тиражувати чужі ідеї й отримувати прибуток. У чинній системі авторського права відсутній контроль новизни і рівня створюваних програмних продуктів і алгоритмів, що сприяє як перенасиченню ринку програмного забезпечення і плагіату ідей, так і випуску виробниками програмного забезпечення неякісної продукції.

Основою авторського права є унікальність об'єкта – неможливість незалежного створення ідентичного твору. Саме тому для визнання прав автора не потрібна обов'язкова реєстрація. Відсутність унікальності (а серед комп'ютерних програм є велика кількість аналогів, які однаково виконують ті самі функції) також суперечить основам авторського права і може розглядатися як підстава для порушення питання про правомірність віднесення програм до об'єктів авторського права.

Таким чином законодавство України з охорони авторського права має на сьогодні певні недоліки. Врахувати наше дослідження, яке спрямоване на розкриття специфіки порушень та особливостей об'єкту буде доцільним та своєчасним при вдосконаленні нормативної бази.

Література

1. Цивільний кодекс України від 12.08.2015 року № 435-IV : станом на 18.09.2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 16.10.2012 року № 5460-VI [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України

(ВВР). – 2014. – № 2–3. – Ст. 41. – Режим доступу :
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

3. Дроб'язко В.С. Право інтелектуальної власності: [навч. посібник] /
В.С. Дроб'язко, Р.В. Дроб'язко. – К.: Юрінком Інтер, 2004 – 510 с.